

УДК 330.341.1

Доценко І. О.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету*
Доценко В. В.
*студентка
Хмельницького національного університету*

Dotsenko I. O.
*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Finance, Banking and Insurance Department
Khmelnyskiy National University*
Dotsenko V. V.
*Student
Khmelnyskiy National University*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ESSENCE AND VALUE OF CREDIT ACTIVITY OF BANK ARE IN MODERN TERMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Анотація. У статті висвітлено суть понять «кредит», «кредитування», «кредитна діяльність» банку. Обґрунтована актуальність дослідження кредитної діяльності банківських установ. Узагальнено ознаки кредитних відносин та кредитної діяльності банку. Виокремлено ознаку комерційного характеру здійснення кредитної діяльності банку.

Ключові слова: кредит, кредитування, кредитні операції, кредитна діяльність, кредитні відносини.

Вступ та постановка проблеми. Банківська діяльність є важливим складником економічного розвитку кожної країни. У загальній сукупності банківських операцій кредитна діяльність займає одне з пріоритетних місць, оскільки доходи від її здійснення становлять основну частку доходів банку. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах економічної кризи, зрос-

тає значимість дослідження питань, пов'язаних з залученням та розміщенням кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг. Актуальність теми пов'язана з питанням вдосконалення теоретико-методичних засад ефективної кредитної діяльності вітчизняних банків. Спроможність останніх задовольняти суспільні потреби у позичкових коштах сприяє розвитку економіки країни. Від рівня

ефективності кредитної діяльності банків значною мірою залежить стабільність банківської системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань щодо кредитної діяльності банківських установ зробили вітчизняні економісти. Необхідно відзначити праці О.І. Барановського, Т.А. Васильєвої, З.М. Васильченко, О.Д. Вовчак, О.В. Васюренка, М.Г. Дмитренко, О.В. Дзюблюка, І.Б. Івасіва, В.М. Кочеткова, О.І. Лаврушина, С.В. Леонова, Б.Л. Луціва, А.І. Маслова, А.М. Мороза, В.С. Потлатюка, Л.О. Примостки, С.К. Реверчука, І.В. Сала та інших. Водночас аналіз наукової літератури з теми дослідження дає змогу стверджувати, що не вирішеною остаточно залишається низка теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних зі здійсненням кредитної діяльності банківськими установами.

Метою статті є дослідження економічної сутності кредитної діяльності банківських установ як визначальної передумови забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах нестабільності.

Результати дослідження. Кредитна діяльність банку є одним із основоположних критеріїв, який відрізняє його від небанківських установ. У світовій практиці саме з кредитуванням пов'язана значна частина прибутку банку. Водночас кредитування є однією з найризикованіших операцій комерційного банку. Це пояснюється як самою природою кредиту, так і тим, що ця операція посідає чільне місце в балансах більшості комерційних банків.

Поняття «кредит» як у теоретичному, так і в практичному аспекті – явище неоднозначне. Слово «кредит» походить від латинського «creditum», що означає «позика», «борг». Деякі лінгвісти пов'язують його із «credos», тобто «вірю», «довіряю» [1]. Категорія кредиту так чи інакше розглядається економічною наукою як відносини про надання позики однією особою іншій, що засновані на довірі та передбачають повернення наданої вартості у певний строк зі сплатою ціни за користування. Базові ознаки, що притаманні кредитним відносинам, зображені на рис. 1.

Таким чином, кредитом називають економічні відносини, що виникають між кредитором та позичальником з приводу передачі тимчасово вільних коштів на умовах їх повернення та сплати ціни за користування. Кредит є однією з основних форм руху позичкового капіталу [2].

Ставши інституцією фінансового перерозподілу вартості, банки можуть запропонувати клієнтам значну кількість різноманітних банківських продуктів та послуг. Проте є наявний визначений базовий перелік операцій, без яких банк не може функціонувати, зокрема кредитна

діяльність. У структурі активних операцій банку найбільшу питому вагу займає саме кредитна діяльність, тому найбільша частина активів банку вкладається саме у кредитні операції.

Неодноразово виступаючи предметом наукових досліджень та різного роду дискусій, поняття «кредитна діяльність банку», здавалось би, є всім відомим та зрозумілим. Разом із тим, незважаючи на досить часте використання цього поняття, єдине розуміння його суті та змісту і сьогодні є недостатнім або ж воно подається як тотожне іншим поняттям, таким як кредитні послуги, кредитні операції, кредитний процес, кредитні взаємовідносини, кредитування тощо. Не надто акцентують на цьому увагу і правові акти, які регулюють банківську діяльність, енциклопедичні видання, що дають тлумачення різних понять економічної тематики, оминає його увагою і навчальна література.

М.Г. Дмитренко та В.С. Потлатюк, розглядаючи поняття кредитної діяльності банків, ототожнюють його з кредитним потенціалом, кредитними відносинами, банківським кредитуванням, кредитними ресурсами, але не дають власного визначення цього поняття. Зазначені автори обмежуються загальними визначеннями поняття, акцентуючи увагу на ролі кредитного потенціалу банку у його кредитній діяльності. З одного боку, кредитний потенціал має визначати «економічно обґрунтовані межі використання мобілізованих у банку джерел грошових коштів для надання кредиту і здійснення інших операцій, а з іншого – кредитний потенціал банку відображає величину мобілізованих у банку коштів за мінусом загального резерву ліквідності» [3, с. 11]. Таким же чином подано і суть самого поняття «кредит»: «кредит – це форма прояву кредитних відносин, форма руху позичкового капіталу; кредит – це форма перерозподілу тимчасово вільних коштів з метою їх ефективного використання; кредит – це грошовий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах повернення, строковості, платності, цільового використання, забезпеченості» [3, с. 16]. Кредитування ж розуміється як кредитний процес, що містить сукупність механізмів реалізації кредитних відносин, водночас останні подаються як відособлена частина економічних відносин, пов'язана з наданням вартості (коштів) у кредит і поверненням його разом із певним процентом.

Прагнення авторів дати всеохоплююче визначення певного елемента кредитної діяльності без розгляду її загальної природи і походження не дає можливості об'єктивно зрозуміти суть ні самої кредитної діяльності, ні складників її структури.

Рис. 1. Ознаки кредитних відносин банку

Характеризуючи кредитний ринок, його інститути та інструменти, С.В. Глущенко не визначає змісту кредитної діяльності, незважаючи на те, що така діяльність має бути основою функціонування кредитних інститутів. Даючи характеристику різним видам кредиту і формам кредитування, автор не пов'язує це з кредитною діяльністю [4].

Водночас, розкриваючи суть кредитної політики, автори зазначають, що це стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів. Враховуючи те, що кредитна політика має реалізовуватись через кредитну діяльність, то остання також має бути спрямована на формування кредитних ресурсів і подальше їх використання за призначенням.

Характеризуючи сутність та функції кредиту, група авторів під редакцією професора С.К. Реверчука наголошує, що кредитування здійснюється переважно за рахунок залучених коштів, а поняття банківського кредиту розуміється як тимчасово вільна сума грошових коштів, що надається банком позичальнику на умовах повернення, строковості, платності, забезпеченості та цільового характеру використання. При цьому вказується, що банківський кредит надається у грошовій формі у межах сформованих кредитних ресурсів [5].

Отже, можна дійти висновку про те, що наданню коштів позичальникам як кредиту передують формування кредитних ресурсів, а останні є часткою залучених коштів. Тобто кредитна діяльність передбачає, з одного боку, формування кредитного ресурсу, а з іншого – його використання у процесі кредитування позичальників.

До такого ж висновку можна дійти у результаті аналізу матеріалів видання, авторами якого є М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов, Л.М. Худолій. Автори зазначають, що кре-

дитні операції здійснюються банками в межах кредитних ресурсів [6, с. 32]. Тобто необхідною умовою проведення кредитних операцій банків є кредитні ресурси. Такої ж думки дотримуються С. М. Колотуха та С. А. Власюк [7]. Вони стверджують, що банки, діючи у сфері обміну грошей, є одночасно і кредиторами, і позичальниками. Причому рух грошей здійснюється на платній основі, яка характеризує кредитну діяльність як таку, що спрямована на підтримку процесу відтворення як у діяльності кредиторів банку, так і самого банку, а також його позичальників.

З.Б. Живко, розкриваючи зміст питання організації банківського кредитування, основну увагу зосереджує на визначенні поняття кредиту. Під банківським кредитом автор розуміє позичковий капітал у грошовій формі, що передається банком позичальнику на умовах повернення, платності та цільового використання [8].

В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева детально розкривають основні аспекти кредитних операцій, кредит визначають як форму економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та використання їх на умовах повернення і оплати [9, с. 277]. Це визначення відображає двосторонню природу кредиту: з одного боку, мобілізовані банком вільні кошти суб'єктів господарювання, організацій та громадян як певний кредит, наданий банку, а з іншого – використання вказаних коштів банком як кредит його позичальникам. І в одному, і в другому дотримані основні принципи кредитування – строковість, платність, обов'язковість повернення коштів.

Тобто кредитна діяльність не може обмежуватись лише процесом кредитування. На жаль, використовуючи в подальшому термін «кредитна діяльність», автори не

Рис. 2. Ознаки кредитної діяльності*

* [dashed box] – запропоновано автором

звертають уваги на його економічну сутність. Питання кредитної діяльності подано як функцію відповідного підрозділу банку, через яку розкрито організацію кредитної роботи в банку.

Звідси кредитна діяльність банку здійснює свій вплив не лише на банки і їхніх клієнтів, а й на суб'єктів, за рахунок коштів яких банки формують свої кредитні ресурси. Тобто кредитна діяльність банків стосується більше суб'єктів, ніж складу позичальників, і охоплює значно більшу сферу економіки країни, ніж та, в яку банки вкладають кредитні кошти. Такий підхід зумовлює провідну роль кредитної діяльності і вимагає особливих умов її захисту.

Кредитній діяльності притаманні певні ознаки. Серед таких ознак можна визначити ознаки економічного, правового, соціального та комерційного характеру (рис. 2).

Наявність зазначених вказує на те, що кредитна діяльність банків здійснюється на основі взаємопов'язаного інтересу багатьох суб'єктів: банків і підприємств, суспільства і громадян, держави і її інституцій. Кредитна діяльність стає реальною і ефективною тільки за умов існування такого інтересу, вона об'єднує інтереси банків (акумулювання коштів і їх використання для отримання прибутків), суб'єктів господарювання (фінансування певних проектів, їх реалізація і отримання прибутку) та держави (розвиток економіки країни, зростання внутрішнього валового продукту тощо).

Наюкова думка у розгляді питання сутності поняття «кредитна діяльність» є досить стриманою. Необхідно зазначити що, аналізуючи це поняття, вітчизняні вчені, як правило, обходять його зміст, і лише окремі з них вдаються до дискусії з цього приводу. Як приклад, можна навести думку В.І. Волохова, який, досліджуючи ефективність кредитної діяльності, вказує на відсутність в економічній літературі чіткого визначення цього поняття та наявність проблем у розробці понятійного апарату з цього питання. У дослідженні кредитного процесу банків вчений зазначає, що його формують кредитні операції, передумовою яких є відповідні організаційно-технологічні та матеріально-технічні заходи, без яких здійснення вказаних операцій неможливо [10, с. 4]. У висновку дослідник дає власне бачення поняття кредитної діяльності як комплексного процесу з відтворення та реалізації кредитних послуг з метою отримання прибутку [10]. Автор доводить, що кредитні операції не можна ототожнювати з кредитною діяльністю, вони є лише одним із її етапів.

А.І. Маслова розглядає кредитну діяльність банків як багатогранну систему з багатьма елементами. Зокрема, вказуючи на те, що кредитну діяльність банку варто розглядати як складну систему, представлену сукупністю елементів, що тісно взаємозв'язані між собою та виконують визначені завдання [11, с. 198]. Наведене визначення досить загальне і не дає можливості дійти висновку, про що саме йде мова, оскільки його можна відносити до будь-якого виду діяльності. Розглядаючи елементи системи кредитування, А.І. Маслова взяла за основу підхід вченого О.І. Лаврушина, який розглядає ці питання з позиції динаміки інформаційного середовища. Водночас О.І. Лаврушин та А.І. Маслова не виходять із суті поняття кредитної діяльності та кредитування. Очевидним тут є те, що ці поняття у їхніх роботах, з одного боку, розмежовуються, а з іншого – змішуються. Подана система в одному разі формується як система кредитування, в іншому – як система кредитної діяльності, що якраз і вказує на відхід

автора від сутнісного значення зазначених понять. Зазначені визначення є складними щодо застосування в банках. Особливе значення результатів цього дослідження полягає у тому, що кредитна діяльність як економічна категорія реалізується як особлива форма цивільно-правових відносин у фінансовій сфері.

Розглянувши наукові підходи щодо розуміння сутності кредитної діяльності банку, пропонуємо узагальнене визначення поняття «кредитна діяльність банку» – чітка координація дій, які пов'язані із виробленням механізму залучення та розміщення кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг відповідно до загальноприйнятих принципів та правових норм для забезпечення ефективного управління кредитним процесом банку.

Варто звернути увагу і на те, що як для залучення коштів у кредитні ресурси, так і для їх розміщення характерними є одні і ті ж принципи – платності, строковості, повернення.

Основними суб'єктами кредитної діяльності є кредитори та позичальники. Кредитори – це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам. Кредиторами можуть бути фізичні особи, юридичні особи (підприємства, організації, установи, урядові структури тощо), держава. Особливе місце серед кредиторів посідають банки, які спочатку мобілізують кошти у своїх клієнтів, а потім самі надають їх у позички своїм клієнтам.

Позичальники – це учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів. Характерною ознакою позичальника є те, що він не стає власником позичених коштів, а лише тимчасовим розпорядником. Тому його права стосовно використання цих коштів дещо обмежені – він не може вийти за межі тих умов і цілей, які передбачені його угодою з кредитором.

Об'єктом кредитної діяльності є кредитні відносини, що виникають між кредитором та позичальником та безпосередньо цінність, яка передається в позичку одним суб'єктом іншому. Позичена цінність як об'єкт кредитної діяльності є реальною, тобто має бути наявною і фактично переданою кредитором позичальникові. Таке передавання оформляється відповідною угодою з дотриманням вимог чинного законодавства.

Отже, кредитна діяльність – це двосторонній процес, що передбачає залучення коштів та формування кредитних ресурсів, з одного боку, і їх розміщення на кредитному ринку – з іншого; зумовлює особливий статус банку як фінансового посередника, який характеризується високим ступенем відповідальності перед значним колом осіб, а саме кредиторами, акціонерами, позичальниками, державою.

Висновки. На основі проведеного аналізу узагальнено ознаки кредитної діяльності банку, а саме ознаки економічного, правового, соціального характеру. Виокремлено ознаку кредитної діяльності комерційного характеру, за допомогою якої досягається комерційне зростання завдяки зміцненню та підвищенню надійності якості кредитного портфеля банку. Розглянувши наукові підходи щодо розуміння поняття «кредитна діяльність», було запропоновано власне визначення поняття «кредитна діяльність банку». Визначено, що основними суб'єктами кредитної діяльності є кредитори та позичальники. Досліджено процес взаємодії між суб'єктами та об'єктами кредитної діяльності банку.

Список використаних джерел:

1. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. – 504 с.
2. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник / А.М. Герасимович. – К. : КНЕУ, 2012. – 599 с.
3. Дмитренко М.Г. Кредитування і контроль: навч.-метод. посіб. (у схемах і коментарях) / М.Г. Дмитренко, В.С. Потлатюк. – К.: Кондор, 2009. – 296 с.
4. Глущенко С.В. Кредитний ринок: інститути та інструменти: навч. посіб. / Глущенко С.В. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 153 с.
5. Реверчук С.К. Гроші та кредит: підручник / С.К. Реверчук. – К. : Знання, 2011. – 382 с.
6. Денисенко М.П. Грошово-кредитна діяльність банків: навч. посіб. / М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов, Л.М. Худолій. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – 339 с.
7. Колотуха С.М. Гроші та кредит: навч. посіб. / С.М. Колотуха, С.А. Власюк. – К.: Знання, 2012. – 495 с.
8. Живко З.Б. Банківська діяльність: навч. посіб. / З.Б. Живко. – К. : Алерта, 2012. – 248 с.
9. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 796 с.
10. Волохов В.І. Ефективність кредитної діяльності банку: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.04.01 / Волохов Віктор Ігорович. – К., 2005. – 19 с.
11. Маслова А.Ю. Системний підхід до визначення особливостей кредитної діяльності банків у сучасних умовах економічного розвитку / А.Ю. Маслова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10) – 201 с.

Анотація. В статтю досліджено суть понять «кредит», «кредитование», «кредитная деятельность» банку. Обґрунтована актуальність дослідження кредитної діяльності банківських установ. Загальною ознакою кредитних відносин і кредитної діяльності банку. Виділено ознаку комерційного характеру здійснення кредитної діяльності банку.

Ключевые слова: кредит, кредитование, кредитные операции, кредитная деятельность, кредитные отношения.

Summary. In the article it is reflected essence of concepts «credit», «crediting», «credit activity» of bank. Grounded actuality of research of credit activity of bank institutions. Generalized signs of credit relations and credit activity of bank. The sign of commercial character of realization of credit activity of bank is selected.

Key words: credit, crediting, credit operations, credit activity, credit relations.